

BASİRÎ'NİN YENİ TÜRKÇE ŞİİRLERİ¹

NEW TURKISH POEMS OF BASİRÎ

ПОЭЗИЯ БАСЫРА НА НОВОТУРЕЦКОМ ЯЗЫКЕ

Ahmet İÇLİ*

ÖZ

Klâsik Türk edebiyatının önemli kaynaklarından birisi de mecmualardır. Mecmualar derleme niteliği taşıyan eserler olarak tarif edilebilir. Manzum veya mensur birçok edebî eseri, manzumeyi ve çeşitli alanlarda yazılmış metinleri ihtiva eden mecmualar üzerindeki çalışmalar son yıllarda artarak devam etmektedir. Edebî metinleri ve manzumeleri içinde barındıran mecmua çalışmalarının hız kazandığı bu süreçte her yeni mecmuada yeni bir şaire veya şairlerin yeni eserlerine/şiiirlerine ulaşılabilir. Edebiyat

Eldeki verilere göre, 16. yüzyıl Türk edebiyatında Türkçe şiir yazan iki Basîrî vardır. Bunlardan Alaca, Horosanlı, Şarkî, Acem veya Bağdatlı olanının Türkçe şiirleri yayımlanmıştır. Aynı yüzyılın sonlarına doğru ölmüş olan Aynîzâde Abdulgâni Basîrî'nin de Zübdetü'l-Eşar'da sadece bir beyti bulunmaktadır.

“Bahru'l-Maarif” veya “Sandukatu'l-Maarif” olarak da nitelendirilen ve 17. yüzyılın başlarında yazımı Kasîmî tarafından tamamlanan mecmuada Basîrî adına kayıtlı on üç gazel/şiir/manzume bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi, Türkçe şiirleri yayımlanmış olan Bağdatlı Basîrî'nin şiirleri arasında görülen bir gazel ile aynıdır. Diğer on iki gazel ise yayımlanmış metinler arasında yoktur.

Makalemiz, yeni tespit ettiğimiz ve üzerindeki çalışmalarımızı tamamlayıp tanıtımını yayın aşamasına getirdiğimiz, M. 1625 yılında yazılmış Kasîmî mecmuasında geçen Basîrî mahlaslı şairin onbir yeni şiirinin yayımıdır.

Anahtar Kelimeler: Mecmua, Basîrî, Kasîmî, şiir/gazel

ABSTRACT

One of the important source of Classical Turkish literature are magazines. Magazines could be identified as works have the characteristics of compilation. Studies on magazines which include poetic or prosaic, poets and texts that are written in various lines are increasingly continued during the recent years. In this accelerated process about magazine studies that included texts and poems, it could be reached to a new poet or poet's new poems in every new magazine.

There are 2 (two) Basîrîs in 16th century Turkish literature based on available information. Those which Alaca, Khorasanian, Şarkî, Acem and Baghdadian's Turkish

¹ DOI : 10.17498/kdeniz.4075

* Doç. Dr. Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyat Bölümü Öğretim Üyesi, ahmeticli@ardahan.edu.tr

poems are broadcasted. Aynîzâde Abdulgâni Basîrî who died late in same century has only one couplet in Zübdetü'l-Eşar.

There are 13 poems/odes registered to the name of Basîrî in the magazine that called as well "Bahru'l-Maarif" or "Sandukatu'l-Maarif" completed by Kasîmî in early of 17th century. One of them is the same with an ode which is seen among Baghdadian Basîrî's broadcasted poems. Other 12 odes are not existed in broadcasted texts.

Our article is a broadcasting of nicknamed Basîrî's 12 new poems are written in A.D 1625 in Kasîmî magazine that we've just determined and completed studies on and made it ready to broadcast.

Key words: Magazine, Basîrî, Kasîmî, poem/ode.

АННОТАЦИЯ

Печатные издания являются одним из самых важных источников классической турецкой литературы. Издания дают оценку и описание художественным произведениям. В последние годы количество опубликованных многих литературных произведений в стихах или прозе, тексты, написанные в различных жанрах продолжает увеличиваться. Публикация литературных текстов и стихотворений молодых поэтов или писателей в различных новых изданиях тем самым они популяризировали авторов.

Согласно рукописным данным, Басыр является представителем в турецкой поэзии XVI века. Среди стихотворений, написанных на турецком языке, ярким примером являются Аладжа, Хоросанлы, Шарки, Аджем и Багдад. В то же время было найдено одно двустишие Зубдетуль-Эшар, принадлежащее Айнизаде Абдулгани Басыру.

Также были обнаружены тринадцать газелей/стихотворений Басыра, проанализированные «Бахруль Маариф» и «Сандукатуль Маариф», опубликованные издательством Касыми в XVII веке. Среди них стихотворение Багдад написано в форме газели на турецком языке. Однако тексты двенадцати газелей не опубликованы.

В данной статье нами проанализированы одиннадцать стихотворений Басырлы, опубликованных в 1625 году (Миляди) в издательстве Касыми.

Ключевые слова: издательство, Басырлы, Касыми, стихотворения/газель.

GİRİŞ

Eldeki verilere göre Klâsik Türk şiirinde Türkçe şiir yazan Basîrî mahlaslı üç şair vardır. Bunlardan ikisi 16. yüzyılda yaşamıştır. Bir diğeri de Musullu olup 19. yüzyıl şairidir. Kaynaklarda *Tutî vü Zâğ* isimli eseri Şerif tarafından Türkçe olarak yeniden yazılan bir Basîrî daha bulunmaktadır. (Köksal 2006: s. 581) Şerif'in eseri 16. yüzyıl sonlarında (H. 1005/M.1596) (Şerif, 47b) yazıldığı için bahse konu Basîrî'nin bu iki şairden birisi olma ihtimali de vardır.

Çalışmamız 17. Yüzyılın başlarında tamamlanan bir mecmuada geçen Basîrî mahlaslı şaire ait on iki yeni şiirin yayını olduğu için 16. yüzyılda yaşamış iki şairi kısaca tanımakta

fayda vardır. Zira yaptığımız araştırmalara göre bahse konu Basîrî'nin hangisi olduğu konusunda kesin ve net bir bilgiye sahip değiliz.

Tezkirelerin ve diğer biyografik eserlerin verdiği bilgilere bakıldığında² biri 16. Yüzyılın ilk yarısında diğeri de yüzyılın sonunda vefat eden iki Basîrî vardır.

1. Basîrî Mahlash Şairler ve Eserleri

1.a. Basîrî-i Bağdâdî (d. H. 871/M. 1466-öl. H. 941/M.1534-35)

Adı Mehmed b. Ahmed olan Basîrî'nin nereli olduğu konusunda kaynaklarda farklı bilgiler bulunmaktadır. Şair Osmanlı hâkimiyeti altında olmayan bir Acem diyarındandır. Kaynaklara bakıldığında iki görüş ileri çıkmaktadır. Buna göre şair, Horosanlı veya Bağdathıdır (Kartal 2006: 13). Pesteli Hisâlî'nin *Metâliü'n-Nezâr*'inde geçen Farsça ve Türkçe matlaların çoğunda şair için Basîrî-i Şarkî isimlendirmesi söz konusudur. Şarkî tanımlaması olmayan şiirler de bahse konu şaire aittir. (Kaya 2003; Kalyon 2011).

Basîrî'nin *Farsça Divanı* üzerinde akademik bir çalışma vardır. (Sarısoy 2001). *Türkçe Divanı*nı Kâtip Çelebi de bildirmektedir (2013: 643). Fakat Kartal'ın da belirttiği gibi (2006: 23) şairin müstakil bir divanının nüshasına henüz rastlanmamıştır. Kartal birçok şiir mecmuası ve *Farsça Divan*'ının sonundaki Türkçe şiirlerden hareketle Basîrî'nin Türkçe şiirlerini yayımlamıştır (2000, 2006). Şairin bir diğer eseri de *Benginâme*'dir. Eser üzerinde Başpınar'ın bir makalesi vardır (2011). Basîrî'ye atf edilen bir diğer eser de Kâtip Çelebi'nin *Risaletü'l-Basîrî* olarak tanıttığı *Latife Risalesi*dir (2013: 694). Eserin eksik bir nüshası Koyunoğlu Kütüphanesinde olduğu söylenmektedir. (Kartal 2006: 26-27; Çavuşoğlu 1992: 106). Tespit ettiğimiz ve kaynakça bilgisi verdiğimiz Nigîni Mecmuasında da Basîrî'nin kahramanı olduğu 6 (altı) latife/fıkra vardır. Bunlar da şairin latifeleri olarak değerlendirilebilir. Ayrıca şaire ait tarih manzumelerinin olduğu da belirtilmektedir. (Kartal 2006: 27).

1.b. Basîrî, Aynîzâde Abdulgani (öl. H. 1008/M.1599)

Aynîzâde Basîrî hakkında ilk bilgi Kafzâde Fâizî tarafından verilmiştir. *Zübdetü'l-Eşar*'da (s. 13)³ kendisine ait aşağıdaki beyit vardır.

Destünde gördiler o benâni beşer beşer

Uşşâk saydı nakd-i revânî beşer beşer

Sicill-i Osmânî'de şair hakkında "Halep Alay Beyi olup Kanije Seferinde 1008'de fevt oldı, şairdir" (Mehmed Süreyyâ C.2. s. 21) bilgileri vardır. *Tuhfe-i Naili*'de de bu iki çalışmaya atf yapılarak şair kısaca tanıtılmış olup aynı şiir örneği verilmiştir (2001: 100). Aynîzâde Basîrî'nin bilinen herhangi bir eseri yoktur. Fakat yapılacak olan yeni çalışmalarda eserlerine ve mecmualarda kendisine ait yeni şiirlerine ulaşılabilir.

² Basîrî'nin hayatı, eserleri ve hakkındaki diğer bilgiler için birçok tezkire ve biyografik kaynaktan faydalandık. Bunları kaynakçada belirttik. Geniş bilgi için kaynakçaya bakılabilir. Ayrıca Basîrî üzerinde önemli ve son çalışmalardan biri olması hasebiyle ve bilgileri tekrar etmemek adına, Ahmet Kartal'ın çalışmasında geçen son bilgileri esas aldık. Çalışmamızın birçok yerinde bu çalışmaya atf vardır. (Bkz. Ahmet Kartal (2006) Basîrî ve Türkçe Şiirleri, Ankara: Akçağ Yayınları). Şairin hayatı, şiir sanatı ve eserleri hakkında geniş bilgi için bu esere bakılabilir.

³ Edirne Selimiye Yazma eser kütüphanesi 22 Sel 2001'e kayıtlı yazmada daha sonraları yazıldığı belli olan sayfalandırma sistemi kullanıldığı için tarafımızdan da sayfa numarası olarak belirtilmiştir.

2. Basîrî'ye Ait Yeni Şiirler

Klâsik Türk şiirinde 16. yüzyılda yaşamış, varlığını bildiğimiz ve Türkçe şiir yazar Basîrî mahlaslı en az iki şair vardır. Bunların şiirlerini ihtiva eden farklı mecmualar ve eserler söz konusudur. Tezkirelerde de bu şairlere ait birçok şiir vardır. Fakat her iki şairin de müstakil birer divanları hakkında net bir bilgimiz yoktur. Şiirlerin bir kısmına ancak tezkirelerde, diğer biyografik kaynaklarda ve mecmualarda rastlanmıştır.

Aynîzâde Basîrî'nin bir beyti dışında elimizde herhangi bir manzumesi veya eseri bulunmamaktadır. 15. yüzyıl sonu ve 16. yüzyılın ilk yarısında yaşayan Basîrî-i Acem veya Alaca Basîrî'ye (öl. 1534-5) ait olduğu belirtilen *Farsça Divanının* sonunda bulunan Türkçe şiirler ile başka mecmua ve yazma eserlerde rastlanan diğer Türkçe şiirler Ahmet Kartal tarafından yayımlanmıştır (2000, 2006).

Bu çalışmaya göre, Basîrî'nin Türkçe şiirlerinin tasnifi şöyledir: 3 Kaside, 1 murabba, 61 gazel, 6 kıta, 6 matla ve 6 müfret.

2. a. Mecmuanın Tanıtımı

Klâsik Türk edebiyatının en önemli kaynaklarından olan mecmualarda birçok şairin yeni şiirlerine rastlanabilmektedir. Şiir mecmuaları, herhangi bir “şairin bir şekilde divan nüshalarına girmeyen veya bulunmayan nüshalardan kaynaklanan eksik şiirlerini temine yardımcı” olmak adına da önemli metinlerdir (Aydemir 2007, s. 127). Bunun yanı sıra, henüz divanlarına ulaşılmamış şairlere ait manzumeler de mecmualarda görülebilir. Mecmualar “şair veya yazarlara ait yeni sayılabilecek manzume veya eser barındırmak” (Kurnaz-Aydemir 2013, s. 56) adına önemli kaynaklar arasındadır.

17. yüzyılda yazılmış *Kasımî Mecmuası* da içeriği açısından değerli bir eserdir. Eserin baş taraflarında *Bahru'l-Maarif* ve *Sandukatu'l-Maarif* isimleri de yazılıdır. Mecmuanın tamamı, kendisinin de şiirleri olan **Kâsımî** tarafından derlenmiştir. Birçok yönden önemli olan mecmua, manzumelerin alfabetik olarak tertip edildiği derleme bir divan özelliği de taşır. Şairlerin nazire gazellerini de barındıran mecmuada, edebiyatımızda manzum mektup geleneğinde yazılmış çeşitli manzumeler de bir arada sunulmuştur. Eserin bir diğer özelliği de Bağdat ve çevresinde yaşamış şairlere yer vermesidir.⁴ Mecmuada, farklı konularda yazılmış mensur ve manzum metinler de söz konusudur.

Mecmua, Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Yazma eser salonunda Ağâh Sırrı Levend yazmaları arasındadır. Eserin kaydı şöyledir: **ASL Mec 625**.

Eserin yazarı, **Seyyid Kasım** b. Seyyid Abdullah b. Seyyid Murtaza b. Seyyid Abdulfafurü'l-Hüseynî'dir. Mecmua, **H. 1034/M. 1625** yılının Recep ayında tamamlanmıştır (127a)⁵. 270 yapraktan müteşekkil eserde Divanî ve Talik hat kullanılmıştır. Ayrıca nesih yazı örnekleri de vardır.

Mecmua yazarı, eserin sahibinin, malikinin ve baştan sona kadar da yazarının kendisi olduğunu açıkça belirtmektedir. Eserde sayfaların satır sayıları farklılık arz etmektedir. Bazı sayfalarda satır sayısı 26 olmakla birlikte manzumelerin olduğu bölümlerde genellikle 19 satır bulunur. Manzumelerden önce şairinin mahlası, varsa tanınmasını gerektirecek

⁴ Mecmua üzerinde geniş çaplı çalışmalarımız devam etmekte olup, mecmuanın tanıtımı da başka bir makale kapsamında tarafımızdan hazırlanmaktadır. Mecmuanın kitap olarak da yayımlanması üzerinde de çalışmalarımız tamamlanmak üzeredir.

⁵ Mecmuadan yaptığımız alıntılar için alıntının geçtiği yaprak numarası ve yaprağın hangi yüzünde olduğu (yk. 127a) şeklinde verilmiştir. Bu durumda yapılan bu alıntı, mecmuanın 127. yaprağının ön yüzünde geçmektedir.

sıfatı ile birlikte verilmiştir. Şairlerin mahlasları da tüm metin gibi siyah mürekkeple yazılmıştır. Fakat mahlasların üstlerinde kırmızı mürekkepli çizgiler bulunur.

Mecmuada Basîrî mahlaslı 13 (on üç) Türkçe şiir/gazel bulunmaktadır. Bunlardan 12'si yeni olup bir tanesi Kartal'ın yayımladığı kitapta da geçmektedir (bkz. 2006: 118). Mecmuada Basîrî için herhangi bir sıfat kullanılmamıştır. Kartal'ın çalışmasında da geçen bu şiirden hareketle bu şiirlerin de aynı Basîrî'ye ait olabileceği dile getirilebilir. Kartal'ın bahse konu "sıkıldı" redifli şiiri tespit ettiği mecmuada ise yalnızca bu şiir vardır:

[117b]⁶

Mef'ülü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ülün

Cevrûñle senüñ hâtır-ı mahzûn şıkıldı

Gözyaşı döküp dâde-i pür-hûn şıkıldı

Yâd-ı leb-i la'lûñle senüñ meykedelerde

Allâh ki⁷ yine bâde-i gülgün şıkıldı

Mestâne çeküp sîneme⁸ kucduqça⁹ miyânuñ

Ter düşdi biraz ol kad-i mevzûn şıkıldı

Tâc-ı zer¹⁰ ile salţanatuñ derd-i serinden

Ey dil nice¹¹ Cemşid ü Ferîdün şıkıldı

Meydâna çıkup mektebe varınca¹² Başîrî

Haylice bu ebyât ile mazmûn şıkıldı

Bahse konu yukarıdaki gazel hangi şaire aitse **Kasımî** mecmuasındaki şiirler de aynı şaire aittir. *Zübdetü'l-Eşar*'da belirtilen ve Bağdatlı olarak tanıtılan Basîrî'nin (s. 13) Kasımî mecmuasında geçen Basîrî ile aynı kişi olma ihtimali çok yüksektir. Çünkü eserde Bağdatlı şairlerin şiirlerinden örnekler çok fazladır. Kesin olmamakla birlikte tespit ettiğimiz yeni şiirlerin, Bağdatlı Basîrî'ye ait olduğu söylenebilir. Bununla birlikte Aynîzâde Abdulgani Basîrî'ye de ait olabileceği göz ardı edilemez.

⁶ Bu şiir hem incelemeye esas mecmuada hem de Kartal tarafından yayını yapılan kitapta (s. 118) kayıtlıdır. Fakat kelime bazında farklı yazımlar söz konusudur. Bu farklılıklar tarafımızdan dipnot ile belirtilmiştir. Metindeki okuma incelemeye esas mecmuada geçen okumalardır. Dipnotta iki noktadan sonra verilen okuma ise, Kartal'ın çalışmasına atıftır.

⁷ Allâh ki: Alındı

⁸ Sîneme: sîneye

⁹ kucduqça: kucduqda

¹⁰ zer: ser

¹¹ Ey dil nice: Ay pençe-i.

¹² Meydâna çıkup mektebe varınca: Varınca yine mekteb-i irfâna

2. b. Basîrî'nin Şiirleri

Yukarıda da değinildiği gibi çalışmamızda Basîrî'ye ait on iki yeni şiir/gazel vardır. Gazeller Arap harflerinden Latin harflerine ilim çevrelerince sıkça kullanılan transkripsiyon alfabesiyle aktarılmıştır. Yeni yazıya aktarımda “ile” edatı kelimelerden ayrılmıştır. Fakat “la-le” şekli olduğu gibi korunmuştur. Hemze elif ile de yazılabilen “kâyim” “dâyim” gibi kelimelerde metnin imlasına sadık kalınmıştır. Genitif/belirtme eki olan “i/yi”nin yazımında metnin imlasında “hemze”nin kullanıldığı durumlar söz konusudur. Ünlü harflerden sonra gelen bu “hemze” için yazılması gereken “i” harfinin yanı sıra “Basîrî’i” örneğinde görüldüğü gibi tarafımızdan kaynaştırma ünsüzü “y” de eklenmiştir.

İncelemeye esas şiirlerin hepsinin Aruz kalıpları şiirlerin üst taraflarında belirtilmiştir. Ayrıca şiirler tıpkı mecmuada olduğu gibi kafiyelerine göre sıralanmıştır. Bununla birlikte gazellerin geçtiği yaprak numaraları da şiirlerin üst taraflarında gösterilmiştir.

GAZELLER

[22b]

Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün
Serverâ ser-pençeñe şâhîn-i devlet kındı tüt
Farķına murğ-ı hümâ-yı evc-i ’izzet kındı tüt

Sâ’idüñde sâye-i zülfün peri Cibrîl şan
Ya nihâl-i sidre yâ fâvüs-ı cennet kındı tüt

Gülşen-i küyuñ nihâlin cây iderse murğ-ı dil
Bâguna bir bülbül-i şürîde-hâlet kındı tüt

Âkıbet şâhum ’uķâb-ı çarķ ider anı şikâr
Hüdhüdâsâ farķuña tâc-ı sa’âdet kındı tüt

Aks-i ĥaıt-ı ’arızın vuşlat şebinde dil görür
Ey **Başîrî** kıynuña vefķ-i muĥabbet kındı tüt

[27b]

Mefâ’ilün Mefâ’ilün Mefâ’ilün Mefâ’ilün
Cihâmî ģarķ ider seyl-âb-ı eşķ-i çeşm-i ter vardur
Sütün-ı ’arşı dir dir dîtredür âh-ı seĥer vardur

Emîn olma vücüdüm yana yana olsa ĥâkister
Derünümde gönül dirler söyünmez bir şerer vardur

Meşām-ı cāna bŷy-ı āşinālġ geldi güldükçe
O gülden kâşid-ı bād-ı şabādan bir haber vardur

Ser-i kŷyına dildāruñ gidersen ‘aşkı yoldaş it
O derbend-i muħabbetdür yolında çok haţar vardur

Fenādur şüretüm gerçi derūnum ‘aşka meskendür
Bulınmaz degme bir kân içre bende bir güher vardur

O rŷmī dilbere tenbġh idŷñ haţtın tırāş itsün
Hŷrŷc-ı leşker-i küfr ŷstine muħkem sefer vardur

Bilŷr yokdur dilŷr ey ħamdi kadr-i gevher-i nazmı
Başŷrġ Beg gibi ‘ālemde bir şāhib-nazar vardur

[81b]

Mef’ ŷlŷ Fā’ ilātŷ Mefā’ ilŷ Fā’ ilŷn
Kaddŷm egerçi çenge şebġh eyledi sitem
Ger bezm-i ġamda şevkle kġlsam naġam ne ġam

Efgān u cism-i zerdle bezm-i şeh-i ġamda
Ey müdde ‘i sŷ’āl iderseñ neyem ne yem

Bir perde çekdi dideme nakş-i ħayāl-i yār
Tā her baña ki kġlsa nazar şanam şanem

Gŷlzār-ı dehri taḅ’-ı selimŷmle geşt idŷp
Şāh-ı ma’ānġ ġonçelerin hep derem direm

Zŷlmŷñle bŷriyālara şarduñ **Başŷrġyi**¹³
Şekvā idem ħaşŷrle şāha yaġam yaġam

¹³ Metinde “Basŷrġ’i” şeklinde yazım söz konusudur. Latin harfli yazımda kaynaştırma ŷnsüzŷ “y” tarafımızdan eklenmiştŷr.

[83b]

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün
Lâyık mı şalup 'aşıkı ferdälara dāyim
Ey serv-i revān olmayasın 'ahdüñe kâyim

Câyız midi Mecnūna koyup küy-ı nigārı
Hāyim geze şahrāları mānend-i behāyim

İnsāna cihān içre budur devlet-i 'uzmā
Bir yār-ı mülāyimle muķārin ola dāyim

Hecr-i leb-i la'lüñle düşelden mey-i nāba
Dāyim dil-i dīvāne dürür deyrde nāyim

Yayını çekerdüm felegüñ neyse **Başiri**
Girseydi eger kabzama bir yār-ı mülāyim

[83b]

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün
Gerçi kim yokdur Mesih-enfāsınuñ farkında dem
Şimdi i'cāz-ı lebüñ geçmişdür anı ey şanem

Vaşf-ı hüsnüñ mü-be-mü tahrir ü takrir itmege
Oldı cānā haṭṭ-ı müşg'inüñdeki her kıl kalem

Şarf-ı naqd-i cān ile taşrife gelmez ol peri
Ey mu'allim sen diledin kıddine rāyet 'alem

Her habāb-ı cām-ı mey bir demde ber-bād olduğı
Cürm-i Cem 'afv olduğına bir nişāndur lā-cerem

Hüsrev-i mülk-i kelāmem ben kemāl-i nazm ile
Bir haşem şeklindedür baña **Başiri** muhteşem

[84a]

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün
Sirişk-i dide-i ğam-dīdemi bir baħr-ı ħūn itdüm
Ser-i ħūnīnūmi andan ħabāb-ı lālegūn itdüm

Benem ol merd-i ħařm-efgen bu tiĝ-i tiz-i nazmumla
Belāĝat mülkinūñ serverlerin cümle zebūn itdüm

Benem ol āřinā-yı lücce-i baħr-ı ma'ārif kim
Nice ğavvāř-ı baħr-ı nazmı anda ser-nigūn itdüm

Cūnūn ehlin zebūn itmiř kemend-i zūlfini gördüm
Ben ol sevdā ile řimdi taķāzā-yı cūnūn itdüm

Fūnūn-ı fażl u 'irfānuñ ħabīriyem **Bařirişem**
Me'ānī müfredātın cem' idüp cümle yekūn itdüm

[84a]

Fā' ilātūn Fā' ilātūn Fā' ilātūn Fā' ilün
Nāz ile ey ğonçe-fem gülzāre 'azm it řubĥ-dem
Devr-i gül hengām-ı müldür 'ayř u nūř it dem-be-dem

Her gül-i ter rüz u řeb 'arż-ı 'izār eyler saña
Bunca āħ u ğam nedür ey 'andelīb-i ħoř-naĝam

Āb-ı şebnemle cilā virmekde tāb-ı āfitāb
Sūsen-i āzādenūñ tiĝında neyler zeng-i ğam

Serv-ķad hercāyilerde görmedüm ey fāĥite
Ahdine řurmiř senūñ servūñ gibi řābit-ķadem

Ey **Başiri** bir benem kim merĝzār-ı dehrde
Her gül-i nāzūk bedenden ħāřılıum cevr ü sitem

[99b]

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün
Biñ âdem cem' olur gülşende şimdi bir kabağ üzre
Ki zîrâ mevsim-i güldür cihân cümle ayağ üzre

Ferâmüş eyleyüp gam-hâne kaydın 'azm-i bāğ eyle
Kurup bezm-i bisâf-ı 'ayşî gülşende ferâğ üzre

Sirişk-i al aqıtımış yâd idüp Ferhâd-ı miskîni
Görenler jâle şanmış lâle-i rüşen-çerâğ üzre

Geçüp beñzi kesilmiş reşk-i ruhsârûnla gülşende
Hacâlet düşdi var ise gül ü nesrîn-i bāğ üzre

Başîrî geçdi 'ömri gerçi bir tağ ile Ferhâduñ
Beni seyr eyle ki qoydım tenümde dâğı dâğ üzre

[107b]

Mef'ülü Fâ'îlâtü Mefâ'îlü Fâ'îlün
Tübâ revâ ki qaddine kemter gulâm ola
Câyiz felekde kendüñe qâyim-maqâm ola

Şâhâ semender-i rif ate oldıqça sen süvâr
Ser-rişte-i merâmuñ elüñde zimâm ola

Ey gözleri harâmî helâl olmaya saña
Bensiz şarâb-ı nâbı içerseñ harâm ola

Ol mâh hançerüñle özün bir tutarsa ger
İşi bir iki günde hilâlün tamâm ola

Seyr itdürürse zülfini aldanma ey gönül
Şehbâz-ı dil şikârına şâyed ki dâm ola

Höşdur **Başîrî** gül gibi gülşende dilberün
Her dem elinde câm-ı mey-i lâ'l-fâm ola

[117a-117b]

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün
Gördi şem‘ öyküneli kıddüñe mezmüm oldı
Kodı serkeşligini hıdmetüñ müm oldı

Kāmet-i cilve-gerüñ leşker-i ‘uşşāk içre
İlm-i hüsn ü bahādur diyü ma‘lüm oldı

Māh şem‘ ile gezüp bulmadı küyüñda seni
Yandı yıkıldı ğamuñla gice mehmüm oldı

Şerh ider zerre kadar sırr-ı dehānuñ yokdur
Şimdi erbāb-ı suhan var ise ma‘düm oldı

Vaşf-ı dendānuñ ile şi‘r-i **Başırī** cānā
Dürr-i meknün ile bir cevher-i manzüm oldı

[117b-118a]¹⁴

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün
Dil dām-ı ser-i zülf-i perişānuña düşdi
Ammā ki gönül çāh-ı zenehdānuña düşdi

Cān hoşka-i la‘l-i leb-i mercānuñ ararken
Ser-rişte-i dil cevher-i dendānuña düşdi

Dil hastaları tu‘me-i şemşirüñ idende
Dil teşnelerüñ hançer-i bürrānunā düşdi

Ten hāk-i reh-i küyüñ üftādesi oldı
Āvāre gönül hāşılı dāmānuña düşdi

¹⁴ Şiire Zihni ve Şeyhülislam Yahyâ'nın nazirelerinin olduğu söylenebilir. Şiirin geçtiği yaprakta bu manzumeler de bulunmaktadır. (Yahyâ'nın şiiri için bkz. Kavruk: 2001: s. 452). Mecmuada bu yüzyılda yaşamış biri Erzurumlu diğeri de Bağdatlı iki Zihni'ye ait şiirler vardır. Bu iki şair ve şiirleri üzerinde de çalışmalarımız devam etmektedir.

Bî-çāre **Başîriyi** helāk itmege cānā
Hānçer gibi a'dā dahı hep yanuña düşdi

[119a]

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün
Dil-i şeydā gibi bezm-i belā cāmın çeker var mı
Bu ben rüsvā gibi bir hāke düşmiş bî-hāber var mı

Gezer yerden yere kūyuñda ser-gerdān olup her şeb
Ĝamuñla bedr-i enver gibi şimdi der-be-der var mı

Rakīb öldürmege der-bend-i ğamda yol yıraĝıçün
Aceb tiĝ u teber gibi silāh-ı mu'teber var mı

Țolaşur yanını yārūñ belin kucmaĝ için 'ālem
Kemerden ğayrı ammā ol miyāni bir kucar var mı

Döküp eşk-i firāvānın yoluñda bezl ider varın
Gel inşāf it **Başîri** gibi bir şahib-nazar var mı

Sonuç

Şairlere ait yeni şiirler, yapılan araştırmalar sonucunda gün yüzüne çıkabilmektedir. Bu araştırmaların bir kısmı da mecmualar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu açıdan bakıldığında mecmuaların araştırılması, incelenmesi ve muhtevalarının ilim âlemine tanıtılması önemli görevlerimiz arasındadır.

Makalede tarafımızdan isimlendirmesi ve muhteviyatı hakkında kısa tanıtları yapılan *Kâsimî mecmusu*'nda Basîri'ye ait yeni şiirler bulunmaktadır. **Kâsimî** tarafından **M. 1625** yılında yazımı tamamlanan eserde birçok şairin yanı sıra Basîri'nin de yeni şiirleri vardır.

Türkçe şiirleri yayımlanan Bağdatlı Basîri'nin şiirlerinden bir tanesi Basîri mahlasıyla küçük kelime farklılıklarıyla mecmuada aynen geçmektedir. Bu da bahse konu şair ile aynı kişi olduklarına küçük bir işaret olabilir. Kasimî mecmuasında şiirleri geçen Basîri'nin Bağdatlı olup M. 1534-5 yılında vefat eden Basîri-i Şarkî olduğu tahmin edilmektedir. Fakat küçük bir ihtimal de olsa bu mecmuadaki gazellerin Aynizāde Abdulgāni Basîri'ye ait olduğu söylenebilir.

Bahrü'l-Maarif'de (*Kâsimî mecmusu*) Basîri'nin 12 (oniki) yeni şiiri vardır. Bunların tümü de gazeldir. Gazellerden birisine Zihnî ve Şeyhü'l-İslam Yahyâ tarafından iki nazire yazılmıştır.

Basîri'nin şiirlerinde sade, rahat ve kolay bir söyleyiş sahibi olduğu görülmektedir. Ayrıca şairin her şairde olduğu gibi kendi şiiriyle övündüğü ve kendi döneminde farklı bir üslup izlediği ifadeleri de görülmektedir.

KAYNAKÇA

“Basîrî” Türk Dili Ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Devirler, İsimler, Eserler, Terimler, (TDEA) C.1. 1977, İstanbul: Dergâh Yayınları

AYDEMİR Yaşar (2007). “Metin Neşrinde Mecmuaların Rolü ve Karşılaşılan Problemler” *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 2/3 Summer, s. 123-137

BAŞPINAR, Fatih (2011) “Basîrî'nin Bengînâme Adli Eseri” *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 6/3 Summer 2011, p. 567-576 TURKEY

CANIM, Rıdvan (hızl.) (2000). Latîfi, Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzemâ. Ankara: AKM Yay.

ÇAVUŞOĞLU Mehmed (1992) “Basîrî” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (TDVİA), C.5, İstanbul .

ERGUN, Sadeddin Nüzhet (1936). Türk Şairleri. C.1., s. 743-746

İSEN Mustafa (1998), *Sehi Bey Tezkiresi: Heşt Behişt*, Ankara: Akçağ Yayınları.

İSMAİL PAŞA, (1951) Hediyeetü'l-Arifin, Esmâ'ül-Müellifin ve Asaru'l-Musannifin, C.1 İstanbul: Milli Eğitim Basımevi

İSMAİL PAŞA, (1955) Hediyeetü'l-Arifin, Esmâ'ül-Müellifin ve Asaru'l-Musannifin, C.2 İstanbul: Maarif Basımevi

KAFZÂDE FAİZİ, *Zübdetü'l-Eşâr*, Edirne Selimiye Yazma Eser Kütüphanesi: 22 Sel 2001

KALYON Abuzer (2011) *Peşteli Hisali Metali'ün-neza'ir (II. cilt) inceleme-metin* Gazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Doktora Tezi

KARTAL Ahmet (2006) *Basîrî ve Türkçe Şiirleri*, Ankara: Akçağ Yayınları

KARTAL, Ahmet (2000). “Basîrî ve Türkçe Şiirleri”. *İlmî Araştırmalar* S. 10: İstanbul s. 77-96.

KASIMÎ (1625) *Bahru'l-Maarif* Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi Seyfettin Özege Yazma Eser Koleksiyonu, ASL Mec 625

KÂTİP ÇELEBİ (2013). *Keşfü'z-Zünûn, An Esâmi'l Kütübi Ve'l-Fünûn* 5 Cilt, (Tercüme: Rüştü Balcı), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.,.

KAVRUK, Hasan (2001). *Şeyhülislam Yahya Divanı*, Ankara: MEB Yayınları.

KAYA Bilge (2003) *Hisali hayatı - eserleri ve Metali'ün - Nezair adlı eserinin birinci cildi: İnceleme - metin*, **Gazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Doktora Tezi**

KILIÇ, Filiz (hızl.) (2010). *Âşık Çelebi, Meşâ'irü'ş-Şu'arâ (İnceleme-Metin)*. İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yay.

KÖKSAL, M. Fatih (2006) “Münazara-Türk Edebiyatı” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (TDVİA)*, C.31: Ankara

KÖKSAL, M. Fatih (2012). *Edirneli Nazmî, Mecma'u'n-Nezâ'ir*, Kültür Bakanlığı Yayınları e-kitap

KURNAZ, Cemal ve Mustafa TATÇI (hzl.) (2001). *Nail Tuman, Tuhfe-i Nâ'îlî*. Ankara: Bizim Büro Yayınları

KURNAZ, Cemal, Yaşar AYDEMİR. (2013). “Mecmualara Sorulması Gereken Sorular” *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 8/1, Winter, p. 51-64, Ankara-Turkey

KUTLAR OĞUZ, Fatma Sabiha vd. (hzl.) (2012). *Mehmed Tevfik, Kâfile-i Şu'arâ*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yay.

KUTLUK İbrahim, (1989) *Kınâlızâde Hasan Çelebi, Tezkiretü'ş-Şuara*, C. 1., (s. 214-217), TTK Yay. Ankara

MEHMED SÜREYYA (1311), *Sicill-i Osmanî Yahud Tezkire-i Meşâyih-i Osmaniye*, C.2, İstanbul: Matbaa-i Amire,

NİĞİNİ MEHMED ÇELEBİM, *ecmua*, Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi, Seyfettin Özege Yazmaları ASL 555, yk. 128b-129a

SARISOY, Fikret (2001). *Basîri'nin Farsça Divanı*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi

SOLMAZ, Süleyman (hzl.) (2005). *Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı*. Ankara: AKM Yayınları.

ŞEMSETTİN SAMÎ (1998), *Kâmûsü'l-Âlâm*, (tıpkıbasım) İstanbul: Kaşgar Neşriyat

ŞERİF, *Münazara-i Tutî vü Zâğ*, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Yazma Bağışlar: 7209